

Wstęp

Kolejny czwarty tom, z cyklu *Biografia i badanie biografii*, zawiera opracowania, które powstały w latach 2012–2014 w ramach projektu, realizowanego od 2008 roku w Zakładzie Andragogiki i Gerontologii Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego, z udziałem badaczy z wielu ośrodków akademickich w kraju, w szczególności andragogów. Treści tego tomu koncentrują się wokół głównego tematu projektu, którym jest uczenie się powiązane z biografią, stąd tytuł tej publikacji: *Biografie i uczenie się*. 15 autorskich tekstów ukazuje związki biografii i uczenia się w kilku głównych, choć także przenikających się kontekstach: całościowości uczenia się, uczenia się z biografii Innych oraz biografii edukacyjnych.

Całościowość uczenia się, wiodąca myśl tego tomu, powinna być dla andragogów nie tylko nośną humanistyczną ideą, którą dla dobra człowieka powinno się wdrażać w funkcjonowanie systemu edukacji (dorosłych), ale nade wszystko ważnym zapytaniem badawczym, hipotezą badawczą oczekującą na empiryczną weryfikację. Czy całościowość uczenia się rzeczywiście jest powszechnie obecna w życiu i w doświadczeniu każdego człowieka, w jaki sposób się przejawia, czym jest warunkowana? – oto pytania, na które należy poszukiwać odpowiedzi poprzez badanie biografii tak osób wybitnych, jak i zwyczajnych. W biografiiach osób wybitnych można oczekiwać przejawów całościowego uczenia się, ściśle łączącego się z procesami rozwoju, które najczęściej dotyczyły ich w stopniu najwyższym. W biografiiach osób zwyczajnych procesy rozwoju i uczenia się mogą być mniej widoczne i tym samym wymagają bardziej wnikliwego poznawania. Andragodzy coraz częściej stosują biograficzne podejście badawcze, by „odnajdować” całościowe uczenie się w biografiiach tak osób wybitnych, jak i osób zwyczajnych, i by tym samym doprecyzować zakres znaczeniowy terminu „proces uczenia się”, wskazując na jego różne atrybuty, w tym i (być może) całościowość. Empiryczne studia nad całościową edukacją czy całościowym uczeniem się (istotnym jest także określenie znaczeń obu używanych pojęć) wciąż pozostają jednak wyzwaniem. Kilka tekstów zawartych w tym tomie wprost odnosi się do kwestii całościowego uczenia się odnajdowanego w biografiiach i są one próbą refleksji i/lub badań nad całościowym uczeniem się (Elżbieta Dubas, Rafał Marcin Leszczyński, Anna Walulik).

Cztery pierwsze teksty tego tomu włączają się w ogólniejszą dyskusję dotyczącą badań biograficznych w pedagogice i andragogice. Teksty te mogą służyć teoretyzacji i doprecyzowaniu stanowisk badawczych wykorzystujących podejście biograficzne. Autorki przyjmują szerszy kontekst dla swych rozważań – kontekst pedagogiczny lub zawężają go do aspektów andragogicznych. Elżbieta Dubas w tekście *Biograficzność w kontekście całożyciowego uczenia się* objaśnia w szczególności teorię biograficzności Petera Alheita, wskazując na jej potencjał badawczy i umiejscawia w jej kontekście całożyciowe uczenie się. W drugim tekście Elżbieta Dubas prezentuje wybrane aspekty dotyczące andragogicznych badań biografii, uwzględniając ich zakresy, wybrane trudności, szczególnie akcentując zagadnienia dotyczące etyki badacza. Amelia Krawczyk-Bocian uwypukla i analizuje kontekst narracji w biograficznych badaniach stosowanych w pedagogice. Justyna Sztobryn-Bochomulska ukazuje niezwykle ważny dla pedagogiki kontekst spotkania oraz rzeczy, w tym spotkania autora w rzeczach, analizowany na przykładzie literatury wspomnieniowej, łączący się z badawczym podejściem biograficznym i możliwy do stosowania również w andragogice.

Uczeniu się z biografii Innych poświęcony był drugi tom niniejszej serii pt. *Biografia i badanie biografii. Uczenie się z biografii Innych*, pod redakcją E. Dubas i W. Świtalskiego (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011). O niesłabnącym zainteresowaniu badaczy biografiami Innych osób – wybitnych i zwyczajnych – świadczą kolejne teksty zawarte w tej publikacji. I tak Rafał Marcin Leszczyński, analizując biografię osoby wybitnej, Czecha Pawła Hulki-Laskowskiego, w przekonujący sposób odnajduje w niej fenomen całożyciowego uczenia się, wraz ze zwróceniem uwagi na bariery i stymulatory tego uczenia się. Anna Walczak, rozpatrując biografię sławnej piosenkarki francuskiej Edith Piaf, z uwzględnieniem teoretycznej podbudowy dotyczącej narracji i dramatyczności natury człowieka, wyraźnie ukazuje spotkanie z biografią Innego, między innymi jako spotkanie z samym sobą. Monika Sulik odnosi się do wybranych fragmentów biografii poety Aleksandra Wata i jego żony, wskazując na poznawanie Innych poprzez ich zapiski. Badacz biografii jawi się tu jako swoisty detektyw, odnajdujący sens zapisanych słów i tym samym bardziej poznający ich autora. Katarzyna Popek podejmuje próbę poznania biografii jednego małżeństwa z długoletnim stażem, by dostrzec wartości płynące z takiego związku, w powiązaniu z cechami badanych małżonków i wspólnotą ich losu. Olga Czerniawska natomiast, poprzez odniesienie się do własnego doświadczenia, wskazuje na różnorodne motywy zapoznawania się z biografiami Innych. We wskazanych tekstach akcentowane są różne zakresy poszukiwań w biografiach Innych i różne efekty poznawania biografii Innych. Wątek uczenia się z biografii Innych bywa mniej lub bardziej świadomie uwypuklany w prezentowanych opisach, ale jest obecny i możliwy do uchwycenia. Biografie Innych wciąż stanowią interesującą i ważną „lekcję” życia dla osób, które je poznają. Biografie Innych nadal inspirują i włączają się w proces dookreślania tożsamości ich badaczy i czytelników. Są nie do przecenienia spuścizną edukacyjną dla następnych pokoleń.

Kolejnych sześć tekstów ukazuje fenomen biografii edukacyjnej. Ten aspekt badań nad biografiami zawarty jest w trzecim tomie serii zatytułowanej *Biografia i badanie biografii. Biografie edukacyjne. Wybrane konteksty*, pod redakcją E. Dubas i J. Stelmaszczyk (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014). Biografia edukacyjna to przecież kluczowy przedmiot badań dla andragogów realizujących podejście biograficzne. Nadal jednak wymaga on pogłębionych i wielokierunkowych studiów empirycznych. W tym tomie zaakcentowane są tylko niektóre zakresy badań nad biografią edukacyjną. Agnieszka Majewska-Kafarowska odsłania różne aspekty fenomenu edukacji zawarte w biografiami badanych kobiet, powracając po czasie do tych samych, wcześniej zgromadzonych narracji, by jak pisze, zobaczyć to samo w inny sposób. Tym tekstem autorka włącza się w biograficzne badania powiązane z kategorią czasu. Joanna Stelmaszczyk prezentuje dwie różne, choć w istocie jednakowo wyraziste, drogi edukacyjne wybranych absolwentów pedagogiki, akcentując ich dynamizm rozwojowy i potrzeby edukacyjne. Agnieszka Domagała-Kręcioch i Bożena Majerek ukazują szkołę, w aspekcie szkolnych efektów kształcenia, obecnych w doświadczeniach badanych uczniów, ujawnionych w napisanych przez nich esejach biograficznych. Opracowanie to w pewnym stopniu reaguje na znak czasu, jakim są aktualnie efekty kształcenia w systemie szkolnej edukacji. Agnieszka Koterwas natomiast wskazuje na możliwość uwzględnienia badania procesów dydaktycznych jako elementu biografii edukacyjnej, sugerując tym samym nowy zakres badań biografii edukacyjnej jako biografii dydaktycznej. Anna Walulik w empirycznych badaniach prowadzonych nad studentami, w ramach procesu ich kształcenia, weryfikuje w pewnym zakresie tezy dotyczące całościowego uczenia się oraz uczenia się z biografii, tym samym pogłębiając teorię andragogiczną. Agata Szwech analizuje edukacyjne oddziaływania biografii na studentów uczestniczących w kierowanym przez siebie projekcie w odniesieniu do dzienników wybitnej propagatorki ruchu freinetowskiego w Polsce – Haliny Semenowicz. Wskazane opracowania, zawarte w tym tomie, odnoszą się do spostrzegania biografii edukacyjnej jako pewnego zakresu doświadczeń, jakim są doświadczenia edukacyjne umiejscowione w biografii kompletnej, w kontekście całościowego doświadczenia życiowego człowieka. Biografia edukacyjna odzwierciedla zatem obecność procesów edukacji/uczenia się w indywidualnej biografii. Biografie edukacyjne obejmują również pamięć szkoły, która przecież została zaprogramowana przez społeczności ludzkie jako instytucja na wskroś edukacyjna. Sugeruje to jednoznacznie, że szkoła powinna sprzyjać gromadzeniu przez uczniów doświadczeń edukacyjnych. Interesującym dla badacza jest pytanie – jakich doświadczeń edukacyjnych dostarcza szkoła? Innym, powiązanim z powyższym, aspektem badań nad biografiami edukacyjnymi, powstającymi w kontekście doświadczeń szkolnych, są także badania dotyczące procesu dydaktycznego realizowanego w szkole. To interesujący aspekt badań biograficznych, choć jeszcze nierealizowanych w pełniejszym wymiarze. Można przyjąć zatem, że biografia edukacyjna zawiera między innymi dwie odmiany: biografię szkolną i biografię dydaktyczną.

Całość opracowania to kolejny krok autorów – badaczy zainteresowanych, a nawet zafascynowanych podejściem biograficznym, dokonany w kierunku poszerzenia i pogłębienia wiedzy o biografii: jej wydobywaniu i tworzeniu, o jej wartości i znaczeniu, o sposobach badania i interpretacji. To wiedza, która jednak wciąż czeka na pogłębienie, na konstruowanie, na stosowanie w nauce, w edukacji, w jednostkowym życiu. Niewątpliwie następne kroki będą podejmowane w tym kierunku, gdyż biografia, tak jak człowiek, jest tajemnicza, pełna znaków zapytania, nie pozwala się w pełni rozpoznać, jest niedomknięta, a przez to tym bardziej intryguje i wciąż stanowi interesujące pole badawcze. Należy mieć nadzieję, że Czytelnicy tej książki włączą się w ważny proces poznawania biografii własnej i Innych w sposób naukowy lub dla własnych potrzeb, by przez to lepiej rozumieć siebie samych i Innych.

Kończąc, serdecznie dziękuję wszystkim Autorom tekstów, Współredaktorce tomu, dr Joannie Stelmaszczyk, oraz Recenzentce książki, prof. dr hab. Hannie Solarczyk-Szwec, za zaangażowanie i poświęcony czas, by mógł być zrealizowany końcowy efekt wspólnej pracy w postaci tej publikacji. Życzę inspirującej lektury.

Elżbieta Dubas